

tészták és a kásafélék dominanciája sokáig megmaradt az ünnepi és a heti étrendben. E tekintetben a református és katolikus lakosság különbözik is egymástól.

A folklórban meg kell emlékeznünk a gazdag hiedelemvilágról, amelyet a törököt túlélő lakosság mellett azzal is magyarázunk, hogy sok helyről, főként Észak-Magyarországról, s a Felső-Tiszavidékről telepedett a vidék lakossága. A helyi nemesség néhány képviselője (Józsa Gyuri, Tóth Gáspár), illetve a kincset kereső Pénzásó Pista körül anekdota, illetve hiedelemmondakör alakult ki, csakhogy, mint a Hortobágy széli neves pástorokról, vagy tudós pástorokról. A szokások – mint a Tiszazugban itt is – elválnak a katolikus és református lakosságnál, de a hosszas együttélés mégis átvételekhez vezetett, főként családi és ünnepi szokásoknál. Érdemes megemlíteni a *pócurkának* nevezett disznótéri kántálókat, a farsangi maszkos alakoskodásokat (pl. esküvőt, lakodalmat utánzó farsangi játékok), a néphit terén pedig a táltoshiedelmek gazdagságát.

Tiszafüred környékét változatosság és sokszínűség jellemzi minden tekintetben, amellet, hogy jellegzetesen alföldi és tiszai táj.

Gulyás Éva–Szabó László

A Jászföld és népe

Az Alföld északnyugati peremén, a Mátra hegység lábánál elterülő hangulatos, ligetes kistáj, a *Jászság*. Területén egykoron szabadon kanyargott a Zagyva és Tarna, valamint az Ágó és Tápó patakok rakoncátlan vize. Erre a vidékre telepedtek le a XIII. század elején, a tatárok elől menekülő, alán eredetű jászok, akik új hazát találtak e láppal és mocsárral borított területen.

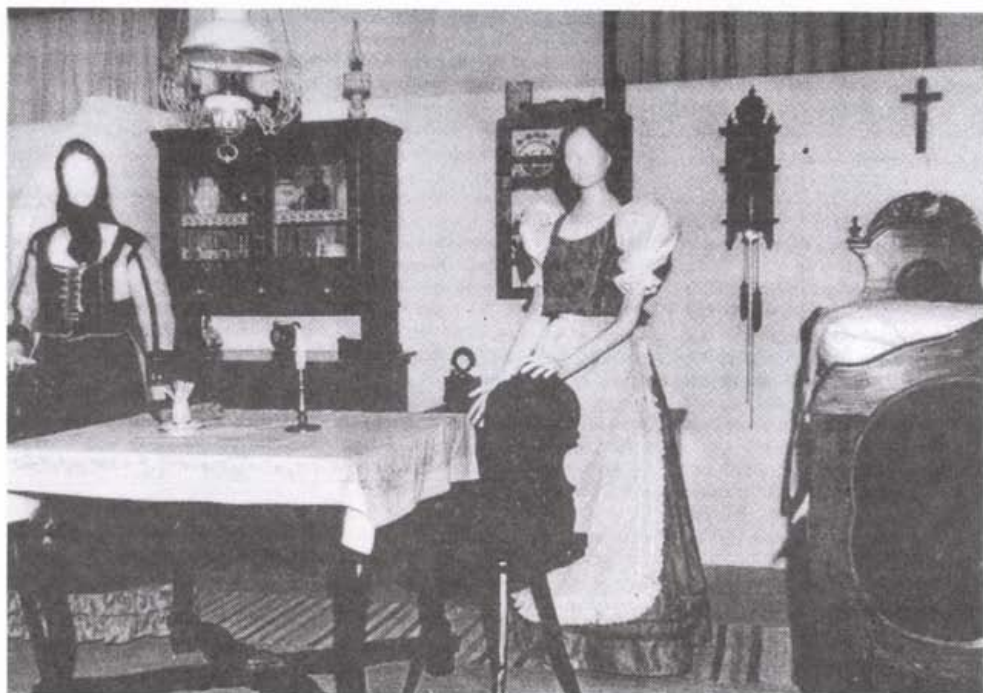
A jászok – a velük Magyarországra érkező kunokkal együtt – letelepedésüktől kezdve különböző kiváltságokat élveztek (adó- és vámmentesség, megyéktől független élet, önálló közigazgatási rendszer stb.), amelynek fejében mindenkor katonai szolgálattal tartoztak a királynak. Kiváltságaikat évszázadokon keresztül megőrizték, s még a hódító törökök is tudták, hogy a Jászság „a királyok korában tizedet és adót nem fizetett.” Az 1550-es adóösszeírást követően a jász településeket a szultáni khász (magánkincstári) birtokok közé sorolták, s ily módon még a hódoltság idején is bizonyos kiváltságokkal bírtak. A jászok egészen a XV. századig beszélték ősi nyelvüket, majd ezt követően fokozatosan elhagyták, és asszimilálódtak a magyar lakossággal.

Berény a török megszállás idején is megmaradt a Jászság központjának, de ebben az időben vált a fokozatosan összekapcsolódó Jász- Kis- és Nagykun Kerületek adminisztratív központjává is.

A jászok ősi privilégiumai 1702-ben veszélybe kerültek, amikor I. Lipót császár, hogy a kimerült kincstár anyagi gondjain enyhítsen, a Jászság földjét és népét a két Kunsággal együtt – mint újszerzeményű területet – eladta a Német Lovagrendnek, 500 000 aranyforintért. Ezzel megfosztották a Jászkunságot korábbi kiváltságaitól, s szolgasorsba kényszerítették. Az új földbirtokos, a Német Lovagrend, Berényben rendezkedett be, s ettől kezdve a város hivatalosan is a Jász-Kun Hármassal központja lett.

A jászkun rendek erősen sérelmezték az eladást és 1714-ben zálogformára változtatták, s törvényt hoztak a királyi kincstárból és az ország közvagyonából való visszaváltásra. 1731-ben a Jászkunság a Német Lovagrendtől a Pesti Invalidus Ház tulajdonába került. 1745-ben végre elérkezett a rég óhajtott szabadság visszaszerzésének lehetősége. Mária Terézia 1745. május 6-án kelt privilegialis oklevelével érvényessé vált a redemptio (megváltás). A visszaváltás összege ekkor már 580 000 aranyforint volt, amelyet a jászok és a kunok csak nagy erőfeszítések árán tudtak megfizetni.

A redemptio nemcsak közjogilag és társadalmilag volt nagyjelentőségű, de gazdasági szempontból is óriási eredményeket hozott. Rendezett birtokviszonyok alakultak ki a Jászságban, a földeket felmérték, feltérképezték, s megindult az erdősítés, a vizes területek

Egy redemptus gazda lakószobája a jászberényi Jász Múzeumban (Faragó László felvétele)

lecsapolása és a homok feltöltése. A redemptio utáni gazdasági fellendülés, a vagyoni helyzet javulása, a Jászság lakói számára polgári jólétet eredményezett.

A Jászság fontos színtere volt az 1848–1849-es szabadságharc eseményeinek is. Az 1848. március 15-i, pesti hírek csak három napi késéssel, március 18-án jutottak le Jászberénybe. A város haladó szellemű értelmisége nagy lelkesedéssel fogadta a demokratikus eszméket. Horváth Gábor főbíró elrendelte a város fellobogózását és esti kivilágítását. Március 24-én népgyűlést tartottak és elhatározták az őrsereg megalakítását. Kossuth 1848. július 11-i beszéde hatására a Jászkunság 2985 honvédet állított ki. A Jász Kerület községeiben pedig önkéntesek toborzásával megalakították a „Lehel huszárezredet”, amelynek 3. százada még Világosnál sem tette le a fegyvert. Ugyancsak sok jász és kun harcolt a 12. Nádor-huszárezredben is, akiknek Prága környékéről való hazaszökése valóságos legendává vált.

A Jászság 1849. február 25-től a szabadságharc végéig a magyar, orosz és osztrák hadnak táborozási és átvonulási területévé vált. 1849. április 3-án Jászárokszálláson, majd Jászberényben tartózkodott a magyar sereg I–II–III. hadteste, valamint a vezérkar néhány tagja (Görgey Artúr, Damjanich János, gróf Leiningen Károly, Jozef Wysocki, Kossuth Lajos), akik innen indították el a tavaszi hadjáratot, amely a tápióbicskei és isaszegi csaták győzelmével zárult. Az 1848-as szabadságharc leverését követő abszolutizmus erősen megingatta a Hármaskerület önálló közigazgatási rendszerét. Majd a Bach-rendszer bukása után, az országgyűlés 1877. évi 1. sz. törvénye, a terület szétszórtságára és közlekedési nehézségeire hivatkozva, végleg megszüntette a Jászkun Kerületek sajátos közigazgatási rendszerét. A Kiskunságot Pest- és Bács-Kiskun megyékhez, a Nagykunságot és a Jászságot pedig Szolnok megyeszékhellyel, Jász-Nagykun-Szolnok megyéhez csatolta. A kialakult új helyzettel Jászberény elvesztette korábbi központi szerepét, s mint rendezett tanácsú város, járási központtá lett.

A jászok legfőbb megélhetési forrását, évszázadokon keresztül az állattartás jelentette. Telepedésüket követően hosszú ideig, a helyhez nem kötött, rideg vagy szilaj pásztorkodást

űzték. A földművelés térhódítása következtében, a XVIII. század második felétől jelentősen csökkent a legelők területe, amely szükségképpen maga után vonta a félszilaj, majd pedig az istállózó állattartásra való áttérést.

Az állattartó gazdálkodás sajátos módon alakította a jászági települések szerkezetét. A települések belső magját a templom körül tömörülő zsúfolt házhalmaz képezte, ahol kicsi, szabálytalan alakú telkeken álltak a lakóházak. A zsúfolt belső területtől távolabb, külön övezetben helyezkedtek el a jószágtartásra szolgáló építmények, az ún. „tüzelős istállók”, s mindaz, ami az állattartáshoz szükséges volt. E jellegzetes kertés, illetve halmazos települési forma az egész Jászágban általános volt.

A XVIII. század közepétől a gazdálkodás fokozatosan áttevődött az ólas kertekből a szántóföldeken felépített tanyákra. A települések körül kialakult hatalmas tanyavilág fontos színterévé vált az állattartásnak, a földművelésnek és a jász ember mindennapi életének.

A jászok gazdálkodásában egészen a XX. század közepéig jelentős helyet foglalt el a szőlőtermesztés, amelyet a korabeli adatok tanúbizonysága szerint, a gyümölcskezelő törökök honosítottak meg a Jászágban. A XVII. századtól egyre jelentősebbé vált a bortelemelés, s a halványvörös, kissé savanykás ízű jászági bor fokozatosan kiszorította a jászok ősi italát, a kölesből erjesztett bozát.

A jászok egykori kiváltságai sajátos társadalmi-gazdasági fejlődés kibontakozását tették lehetővé, s ezáltal elkülönítették a Jászágot a szomszéd megyés helyek népétől. Privilegiumaiknak és zárt közösségüknek köszönhető az is, hogy életmódjukat, szokásaikat, így viseletüket is hosszú időn keresztül megtarthatták. Viseletük jelentős változáson ment keresztül a letelepedésüktől a XIX. század végéig. A kezdeti keleti nomád viseletet a kereszténység felvétele és katonai szerepük csökkenése befolyásolta, majd erőteljes változást eredményezett a hódoltság török kultúra hatása, amely elsősorban alapanyagokban és az új ruhadarabok megjelenítésében jutott kifejezésre. A XVIII. században, a Redemptiót követő gazdasági-társadalmi fellendülés következtében meginduló korai polgárosodás, városiasodás, ugyancsak jelentős változást hozott a jász viseletben, amelynek legjellegzetesebb darabjai, a hímzett subák, ködmönök, rókaprémes menték, selyem viganók, pruszlikok, aranyos féketők voltak.

Egykori szokásaik gazdag tárházából különös figyelmet érdemel a betlehemezés, a Háromkirályok-járása, a farsang keddi bakfazék-dobás, a nagypénteki Pilátus-verés és kolompolás, valamint jellegzetes táncalkalmuk, a pendzsom. Hiedelemvilágukban sajátos helyet foglal el a táltos, a garabonciás, a boszorkány, a markoláb és a mókár.

A Jászág területe napjainkban 18 települést ölel magába. Lakóiban különösen erős az ún. jász öntudat, amely a mindennapi élet valamennyi területén jól érzékelhető.

A terület központja és „fővárosa”, a 30 000-es lélekszámú, kellemes hangulatú, műemlékekben gazdag Jászberény. Az 1874-ben – az országban első között – alapított Jász Múzeum őrzi a jászok történelmének írásos és tárgyi dokumentumait, valamint az ország egyik legrégebbi történelmi ereklyéjét, a legendás Lehel Kürtjét.

A városban működik az országos hírű Jászág Népi Együttes, Palotásy-Kórus és Székely Mihály Kórus, valamint itt rendezik meg minden évben a Nemzetközi Táncház és Zenész tábor, az Európai Kisebbségek Folklór Fesztiválját és az Országos Mézvásárt.

A Jászág települései ugyancsak sok látnivalót kínálnak. Különösen páratlan szépségű a XII. században épült, román stílusú, jánoshidai, premontrei templom, valamint Jászapáti hatalmas kőkerítéssel körülvett, kéttornyú barokk temploma. Sok látogatót vonz Jászszentandrás is, amelynek híres templom-freskóit Chiovini Ferenc és Aba-Novák Vilmos festette. Különös szépségűek a Jászág út menti keresztjei, festett szobrai és a népi építészet még ma is fellelhető emlékei. Gazdag anyagot őriznek a szakszerűen berendezett tájházak és helytörténeti gyűjtemények.

A Jászág rendkívül büszke híres szülőiteire (Déryné Széppataki Róza, Pethes Imre, Kúry Klára, Görbe János, Székely Mihály, Palotásy János, Zirzen Janka, Rácz Aladár, Bedekovich Lőrincz, Kerékgyártó Árpád, Csete Balázs, Vásárhelyi István, Vágó Pál, Gerevich Aladár, Csík Tibor) és igyekszik méltóképpen ápolni emléküket.

Dr. H. Bathó Edit